

{ביאור דין ראייה שסותרת}

שאלת הגמ' בזב בג' ראיות בליל ח'. ותלוי אם לילה מחוסר זמן או לא, וב"ה מדין או לבת או דלילה לאו מחוסר זמן. וע' תוס' פסחים ג', א דהגם דבמשנה מפורש דב"ה מסברא פליגי ובע"כ מדין מחוסר"ז, מ"מ אחרי טענת ב"ש חזרו בהם מסברא ורק ס"ל כן לדינא מכח הפסוק.

ובגמ' לימא כתנאי וכו' מביא בזב בעל ב' ראיות וקמ"ל דוקא בליל ח' אבל ביום ז' הוי ראייה שסותרת דאינו מביא לידי זיבה.

ובעיקר דין זה, ע' שטמ"ק השמטות אות ט' דלעולם ראייה ג' סותרת דבלא"ה מונה כבר ז' נקיים מצד שני ראיות, ובע"כ כיון שלא התחיל אינו בכלל ראייה שסותרת, ורק אם סותר מנין שמנה כבר אינו מביא לידי קרבן.

ובעיקר הטעם בזה, מצינו ג' ביאורים באחרונים, באור שמח (איסורי ביאה ז, ח) וכן בכתר ישועה, וע' ערל"נ, ביאור דכפשוטו היינו דיש כאן זיבה של שתי ראיות ותוך ז"נ אמרינן דגם ראייה זו מישך שייך לראיות ראשונות, ואינו עוד ראייה, והם טפלים לאותן ראיות.

אך כתב באור שמח (איסורי ביאה ז, ח) כתב דעיקר החילוק בין ב' לג', הוא דג' ראיות דטמא מחמתם חמור כ"כ לחלות דין ז"נ וקרוב, אבל כאן ראיות הללו סותרות והטומאה שוב מחמת ב' ראשונות, וא"כ אין דין הטומאה מחמת ראייה של ראיות הללו וכה"ג אינו מביא לידי קרבן. וכן ביאר בנאות יעקב סי' כז אות ג, ע"ש דבעינן ראייה המטמא.

ובערל"נ [ע' כתר ישועה בדבריו] וכן האריך בשיעורי הגרי"מ כאן מלשון הרמ' (מחז"כ ג, ד) שכ' כיון שראיות אלו לסתירה הן, משמע דדין הוא בהלכות ראייה, שיש ראייה לטומאה וראייה לסתירה, ואם הוא ראייה של סתירה אין בו כח לחייבו קרבן.

ובערל"נ דן מכח זה לדון נפק"מ אם ראתה ד' ראיות אז הא' הוא לסתירה, אבל אח"כ יש עוד ג' וזה מספיק לחייבו קרבן כה"ג, ודקדק ברמ' (מחז"כ ג, ד) דלא משמע כן. ומעתה אם הטעם דראייה שסותרת אינו מביא לחיוב קרבן דהכל מצורף ונטפל לראייה ראשונה או דהטומאה אינו מכח ראיות הללו ל"ש חילוק הנ"ל, ובע"כ דדינא הוא דאם דינו לסתור א"א ג"כ לחול חובת קרבן, ודוק.

{חילוק בדין סתירה באמצע ז"נ או ביום ז'}

שם. והנה, בשטמ"ק השמטות אות ט מספק"ל אם כל דין הגמ' רק בכבר מנה ז"נ ושוב ראה בליל ח' ג"פ, או אפי' יום או יומיים נמי וכו'. ובשיעורי הגרי"מ, (וביותר בקונטרס מהגרי"מ סי' ה) העיר, דאם הסברא דנטפל לראיות ראשונות, אז אדרבה מסתבר טפי ביום או יומיים, ומה הספק. וכן לאור שמח אין נפק"מ. ובע"כ בשטמ"ק מבואר נמי דיסוד הדין הוא הלכה בראייה, דראייה שיש לו תורת סותר אין לו דין לחייב קרבן, ובזה מספק"ל אפשר דווקא אם סותר כל הז'.

וביתר ביאור, דלכאורה סו"ס מה לי סותר יום או ז' ימים. ובי' הגרי"מ יסוד גדול בדין סתירה בז"נ, דבאמת ביום ז' הרי מקצת יום ככולו, ויכול לטבול ביום והוא טהור לגמרי, ורק אם רואה אח"כ סותר למפרע, ויל"ע האם הפשט דהוי פשוט גילוי למפרע דאין כאן ז"נ, או דדינא הוא דהיה כבר ז"נ ויש דין סתירה לסותרו. ואם נאמר כן נמצא דחלוק ראייה ביום ז' מתוך הימים, דתוך הימים מעולם לא נטהר, וביום ז' נטהר ונטמא, וא"כ סברת השטמ"ק דרק בז"נ הוי בכלל סתירה, ודוק.

ובעיקר הנידון כבר מוטו בי מדרשא בשם הגרי"ז (נתיבות הקודש זבחים כט, א), וע' ח' הגרא"ל מאלין ח"ב סי' יג ועוד להוכיח כן מגמ' זבחים (כט, א) דאחר שוהכשר יחזור ויפסל ראייה מזיבה ואם סתם ביטול ז"נ לא דמי אלא דטהור ושוב נטמא.

ולמעשה בחזו"א (יו"ד סי' צב ס"ק יט) נקט דסתירה ז"נ אינו כנ"ל אלא ביטול דעלמא כמו תוך ז"נ, ע"ש. ובגרי"מ האריך שם להוכיח כדברי הגרי"ז מגמ' מגילה ח, ב ע"ש.

{מה הדין בזבה בראייה ליל ח'}

א"ר יוחנן א' בלילה וב' ביום מביא וכו', ובגמ' לכתחילה הוכיחו כן דראייה א' כש"ז וכו' א"כ ה"ה בלילה, וחילקו דאינו מוכח דאפשר בעי זמן חיובא קמ"ל דאעפ"כ מצורף. וברמ' (מחז"כ ג, ה) כתב דהטעם למעשה הוא דהוי כש"ז וכו'.

והקשה הגרי"ז בספרו על הרמ' דלכאורה כ"ז א"כ שייך בזב אבל בזבה אינו כן דכל ראייה טומאה גמורה, וא"כ צ"ע דבזבה בא' בלילה אינו מביא וא"כ לעולם משכח"ל דמביא קרבן א' בזיבה ונוגע בזבה וראתה ליל ח' וט וי' דפטורה מקרבן.

[וע"ש כל הקושיא רק בחשבון ימי נדה וזיבה לדעת הרמ"א].

וכתב הגרי"ז דאולי בזבה באמת חייבת להביא קרבן וליכא חסרון בזה דראייה א' בליל ח' ולילה מחוסר זמן, דרק בזב דתלוי בראיות אם ראייה שנייה בליל ח' חסר בעיקר החיוב. אבל זבה תלוי בימים, ולמעשה אח"כ ראתה עוד פעמיים, נמצא לגבי הטומאה ראתה ג' ימים, והיא זבה גדולה ומחוסרת כפרה, וא"כ מה לי דראייה א' עוד לא יצאה לשעה וכו' מ"מ אח"כ נעשית זבה גדולה וטמאה היא כזבה ממילא חייבת בקרבן אפי' בלי ראייה א' בזבן חיוב, וכל הנידון בגמ' רק בזב, ע"ש היטב בכ"ד.

{תמיהת האחרונים למה חייבת להביא קרבן על הוודאי וגם על הספק}

ת"ר ה' לידות ודאי ה' זיבות ספק או ה' לידות ודאי וה' לידות ספק וכו'. כן היא גרסת הגמרא לפנינו, ויש כמה נוסחאות לתקן הגירסא, ונפק"מ רבות ביניהם, והנה, בשטמ"ק בשם הרא"ש הגיה הסיפא, דהרישא צ"ל כלפנינו ה' לידות ודאי ה' זיבות ספק, ובסיפא צ"ל ה' זיבות ודאי וה' לידות ספק, וכ"כ בשטמ"ק בב"ב (קסו, א) ג"כ בשם הרא"ש. ולג' זו יוצא דאם הכל ספיקות מביאה רק קרבן א' הגם דיש ב' מיני ספיקות לידה וזיבה, וזה אינו פשוט כלל, ותלוי בפ' הגמ' להלן ט, ב ונאריך בזה שם אי"ה. אבל גרסת רש"י כאן כמו שהגיהו בגליון ברישא שצ"ל ברישא ה' זיבות ודאי ה' זיבות ספק, והסיפא כלפנינו ה' לידות ודאי וה' לידות ספק, וכן הגיה בברכת הזבח ממשמעות לשון רש"י, וכך גרס רבינו גרשום. וכן פסק הרמב"ם (מחו"כ א, י) להלכה, שאם יש לה ה' לידות ודאיות וה' לידות ספק הרי היא מביאה ב' קינים א' על הוודאי וא' על הספק. והאחרונים¹ [גליון הש"ס לרבי עקיבא איגר כאן בגליון, ערוך לנר, מנחת חינוך מצוה קסח אות ה, חידושי מרן רי"ז הלוי (מחוסרי כפרה א, ה) בשם הגר"ח, שפת אמת שם, חזון איש (קדשים סי' לו אות ד), וע' חידושי רבי אריה לייב מאלין (ח"ב סי' ס), ואבי עזרי מחוסרי כפרה א, י] תמהו הרבה על דין זה, למה צריכה להביא קרבן מספק על הספקות בפני עצמן, והלא יכולה להביא קרבן אחד ותיפטר בזה כל הה' לידות, שאפילו אם כל הה' ספיקות באמת היו לידות גמורות מכל מקום אם מביאה קרבן אחד על י' לידות ודאיות אוכלת בקדשים, ולמה יגרע כיון שיש לה ה' ספיקות. ובחידושי מרן רי"ז הלוי הביא בשם הגר"ח ליישב דבר זה דיש הבאה ודאית להביא קרבן ספק זו. ובאבי עזרי שם כתב שקשה להבין סברא זו,

ובחידושי רבי אריה לייב מאלין ח"ב סי' ס כתב ליישב באופן אחר, אולם, באבי עזרי הקשה גם על זה, שאי אפשר לומר כן, שאם נאמר שיש שם ותורת קרבן של חטאת העוף הבאה על הספק ואינה שייכת כלל לחטאת העוף ודאי, אם כן למה שנינו להלן כב, ב שאם הביאה קרבן חטאת העוף על הספק ונודע לה אחר המליקה שילדה ודאי שתעשה ודאי, והלא אין הקרבנות שוות, שהמליקה היתה בתורת חטאת ספק ואיך שייך לגמרה בתורת ודאי. אלא בעל כורחך עיקר הקרבן של חטאת העוף ספק הרי היא כמו הוודאי, ואם כן קשה למה אי אפשר לה לפטור חיובה של לידות הספיקות במה שהביאה קרבן על הדאיות.

פרק שני

מחלוקת רבנן וראב"י אם גר ונזיר מחו"כ או לא, ויש ג' דיעות בראשונים בבי' מחלוקותם; א] רש"י (ד"ה גר) כתב שגם רבנן מודו שגר אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו, ולא נחלקו ארבי אליעזר בן יעקב אלא בזה, שרבי אליעזר בן יעקב סובר שגם גר נקרא מחוסר כיפורים כיון שצריך קרבן להתירו, ורבנן סוברים שרק מי שמחוייב קרבן להתירו בקדשים נקרא מחוסר כיפורים, וקרבן הגר אינו בא להתירו בקדשים אלא להכשירו לקהל, ומכל מקום אינו אוכל בקדשים כיון שאינו ישראל גמור כל עוד שלא הביא קרבנו. וכן הוא שיטת הרמב"ם (מחוסרי כפרה פ"א ה"ב) שפסק כרבנן שגר אינו מחוסר כיפורים, וביאר שאע"ג שגר אסור לאכול בקדשים עד שהביא קרבנו, מכל מקום אינו כמחוסר כיפורים, שמה שחסר לו לפני קרבנו הוא זה שעדיין לא נעשה ככשירי ישראל, ונמצא שקרבנו הוא להתירו לקהל ולא להתירו בקדשים.

ב] אמנם כבר כתב רעק"א במשניות (פ"ב מ"א) וכ"כ בקר"א ביבמות (מז, א) דהרמב"ם עצמו בפירוש המשניות כאן והרע"ב (פ"ב מ"א), כתבו שרבנן חולקים ארבי אליעזר בן יעקב בעיקר הדין וסוברים שגר מותר בקדשים לפני הבאת קרבנו, וקרבנו הוא רק למצוה בעלמא, וכנראה בנר תמיד כאן שהיה גי' כזו

¹ גליון הש"ס לרבי עקיבא איגר כאן בגליון, ערוך לנר, מנחת חינוך מצוה קסח אות ה, חידושי מרן רי"ז הלוי (מחוסרי כפרה א, ה) בשם הגר"ח, שפת אמת שם, חזון איש (קדשים סי' לו אות ד), וע' חידושי רבי אריה לייב מאלין (ח"ב סי' ס), ואבי עזרי מחוסרי כפרה א, י.

ברש"י ג"כ. וכן מבואר ברבינו גרשום (ד"ה גר) שכתב שזה שנינו להלן בברייתא שגר אסור לאכול קדשים עד שיביא קינו, ברייתא זו סתמא כרבי אליעזר בן יעקב, אבל לשיטת רבנן גם לפני קרבנו מותר בקדשים.

ג] בתוספות ישנים (לעיל ב: ד"ה לאפוקי) כתבו שגם לרבנן גר הוא מחוסר כיפורים ואין מחלוקות בין רבי אליעזר בן יעקב ורבנן להלכה, וכל המחלוקות הוא רק על המנין של מחוסרי כפרה, שרבנן לא מנו את הגר בכלל שאר מחוסרי כיפורים שסוברים שכיון שקרבנו חלוק מקרבנם של שאר מחוסרי כפרה, שקרבן הגר הוא להתיירו בקהל, אם כן אין ראוי למנותו בכלל שאר מחוסרי כפרה. וכן מפורש בשיטה מקובצת (בהשמטות אות ג) שרבנן ורבי אליעזר בן יעקב לא נחלקו בדין כלל, שלכל הדיעות גר אסור בקדשים וגר הוא מחוסר כיפורים, וכל הנידון הוא רק אם גר נמנה בכלל שאר מחוסרי כפרה או לא.

ולמעשה לשיטת רש"י לפנינו והרמ' ביד דלכו"ע אסור בקדשים שוב צ"ב מה הנפק"מ אם הוא בכלל מחו"כ או לא,

ובבאר שבע (לעיל ב: ד"ה ולא עוד) ובתוספות רעק"א (פ"ב מ"א אות ג) כתבו שבאמת לפי זה אין שום חילוק להלכה בין רבי אליעזר בן יעקב ורבנן כיון שלשניהן אסור לאכול קדשים, וכל ההבדל אם נקרא מחוסר כיפורים או לא הוא רק אם הוא בכלל המנין של מחוסרי כפרה, וא"כ שיטת רש"י והרמ' ג"כ כתו"י לעיל דלא נחלקו בדין כלל.

אולם מצינו באחרונים כמה נפק"מ לדינא מלבד איסור קדשים;

בערוך לנר (לעיל ב: ד"ה תוד"ה לאפוקי) כתב שאפשר יש חילוק ביניהם גם להלכה, שלרבי אליעזר בן יעקב שסובר שגר הוא מחוסר כיפורים, אם כן חייב מלקות על אכילת קדשים כמו כל מחוסר כיפורים שלוקה על אכילת קדשים, אבל לרבנן שסוברים שאינו מחוסר כיפורים אם כן אף שאסור בקדשים מחמת זה שאינו כשירי ישראל, מכל מקום אינו לוקה על אכילה זו כיון שאינו מחוסר כיפורים, וכ"כ בסדרי טהרות (כלים לז, ב).

עוד חילוק כתב במנחם שלמה (סי' קכא) שלשיטת רבי אליעזר בן יעקב שסובר שגר הוא מחוסר כיפורים אסור לו ליכנס למקדש ואפילו לעזרת ישראל כדין המחוסר כיפורים (ע' כלים פ"א מ"ח), אבל לרבנן שסוברים שגר אינו מחוסר כיפורים מותר לו ליכנס לעזרת ישראל, ואפ"ל אם לרבנן דינו כגוי וגוי אסור אפ"ל בחיל זה רק מדרבנן, ע' תפאר"י אות א'.

ומ"מ בתפאר"י העיר דכ"ז י"ל בגר אבל בנזיר ודאי מותר למקדש לכו"ע, וכמו כן לכו"ע מותר בקדשים, וא"כ שוב ק' מה הנפק"מ אם נזיר טמא בכלל מחו"כ או לא.

אולם מצינו עוד נפק"מ בדין מחו"כ וזה יתכן אפ"ל בנזיר, דמצינו עוד בדברי האחרונים [ע' תורת הקודש ח"ג סי' כה, ונזר הקודש לעיל ב, ב] דבאמת מבואר בחגיגה (כא, א) דמחו"כ גם אחר הקרבן צריך טבילה לקודש, ובתוס' שם כתבו דכ"ז רק במחו"כ של טומאה אבל גר לכו"ע א"צ דאינו מדין טומאה. אבל מצינו במאירי (פסחים צב, א) שסובר שכל מחוסר כיפורים צריך טבילה לקודש ואפילו אם אין טומאה יוצאה מגופו, א"כ לרבי אליעזר בן יעקב שגר הוא מחוסר כיפורים צריך טבילה לקודש אבל לרבנן שאינו מחוסר כיפורים אינו צריך. אבל לשיטת התוספות (חגיגה כא. ד"ה אונן) שכתבו שהחוב טבילה במחוסר כיפורים הוא רק למחוסר כיפורים של טומאה ולא במחוסר כיפורים של הגר אם כן לכל הדיעות אינו צריך טבילה. ומ"מ כפשוטו גם למאירי הוא רק מדרבנן.

ובכתבי הגר"ח (על הש"ס סי' שמח) כתב עוד חילוק יש אם גר נקרא מחוסר כיפורים אם לא, אם קרבנו צריך דעת בעלים להקרבה, שבגמרא (נדרים לה:;) שנינו שכל קרבנות צריך דעת חוץ ממחוסר כיפורים, ואם כן לרבי אליעזר בן יעקב שסובר שגר הוא מחוסר כיפורים אם כן קרבנו אינו צריך דעתו להקרבתו.

{הקדמה כללית בעיקר חובת חטאת העוף הבאה על הספק}

האשה שיש עליה ספק ה' לידות וספק ה' זיבות [פירש"י או ספק ה' זיבות] מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה. והיינו דהיא מחוסרת כפרה וצריכה קרבן, ותנן דקרבן א' מהני לכולם לטהרה ולהכשירה בקדשים, ומ"מ יש לה חובת קרבן כמו כל קרבנות, אבל כאן הו' רק ספק אין השאר עליה חובה.

ופירש"י דבקושי התירה לה להביא אפי' א' דהו' ספק מליקת חולין למזבח ולכן אם כבר מותרת בקדשים אין מביאה על השאר.

והנה, בעיקר גדר חטאת העוף זה, ע' קר"א מזיר כט, א דכפשוטו מבואר כאן דהו' רק קרבן רשות, ולא דמי לאשם תלוי דהו' חובה. וא"ש דאין השאר עליה חובה, וא' מתירים כרש"י דבקושי התירו לה. והקשה דיש פסוק בנזיר שם לחדש קרבן כזו, ובשלמא אם חולין דאורייתא א"ש שהפסוק קמ"ל היתר הבאה, אבל למ"ד לאו דאורייתא מה הפסוק, ואם הפסוק חובת קרבן א"כ חדא למה אינו נאכל, ושנית למה אינה חייבת על הספק. וכתב דעכ"פ מוכח כאן דהו' רק קרבן רשות.

וכבר עמדו תוס' בזבחים (סח, א) על זה ע"ש שהקשו למ"ד חולין בעזרה לאו דאורייתא למה צריכים קרא דיש הבאה כזו ת"ל דבין כך אין איסור. והיינו דבשלמא למ"ד חולין בעזרה דאורייתא בעינן חידוש הקרא דמותרת להביא, אבל לאידך מ"ד צ"ע.

ותירצו התוס' דבפסוק קמ"ל להביא על הספק כמו באשם תלוי, ואינו ברור כוונתם.

ובי' הגרי"ז שם עפמ"ש"כ בספרו (מחו"כ א, ה) שהאריך להוכיח שעיקר הדין של חטאת העוף הבא על הספק האמור במחוסר כיפורים אינו רק היתר בעלמא להביא קרבן על הספק, כי אם שהוא באמת דין חובת קרבן מסוימת שהתורה חייבה אותו להביא קרבן על הספק, והלכה זו ילפינן מקרא בנזיר שנאמר 'לזכר ולקבה וגו'', ולומדים משם דין הבאה של חטאת העוף הבאה על הספק מאשם תלוי, והיינו, שכמו שהתם הוא חובת קרבן ודאי כן נמי במחוסר כיפורים יש חיוב ודאי להביא קרבן על הספק. ורק גבי אשם תלוי גם הקרבן בעצמו הוא קרבן ודאי ונאכל, מה שאין כן בחטאת העוף הבא על הספק הקרבן בעצמו היא קרבן ספק ולכן אינו נאכל, אבל על כל פנים לענין החובה הרי ילפינן שמחויב להביא קרבן על הספק¹.

נמצא דיש חובת הבאה ודאי להביא קרבן על הספק.

וכעין זה כתב החזון איש (נגעים סי' יג אות ח ד"ה ונראה) שכתב להוכיח שקרבן חטאת העוף מספק היא קרבן חובה מלשון המשנה ששנינו שאין השאר עליה חובה, ומזה משמע שעל כל פנים הראשון יש עליה חובה, ומוכח שיש חיוב גמור בהבאת קרבן זו.

ומה שהקשה הקרן אורה שאם כן למה אינה חייבת גם על שאר הלידות אם הו' קרבן חובה,

ביאר הגרי"ז עפ"י הנ"ל, דאין כאן קרבן חדש כמו אשם תלוי, אלא יש חובת הבאה להביא קרבן ספק זה, ומעתה, אם מתבוננים היטב יש ב' חלקים לכל קרבן מחו"כ, חדא, חובת קרבן כמו דעלמא, ושנית דין קרבן להתיר ולהכשיר. וע"ז מצינו כאן בסוגיין חידוש דין דהגם דחובות קרבן א"א ליפטר א' לחברתה וכל לידה וזיבה מחייב עוד קרבן, מ"מ לגבי חלק המכשיר ומתיר הכל שוה, ויש כאן טבילה א' לטומאה א'. וא"כ כל החידוש בפרשת הבאה זו בחטאת העוף ספק הוא רק לגבי הבאת קרבן טהרה שבה, אבל מצד החוב שבה הו' כמו כל חטאת דאינו בא על הספק, ולכן מיד דמותרת בקדשים אינה מביאה על השאר.

¹ וראה לעיל (ז, ב) מה שביאר בזה שיטת החכמים שחולקים על רבי יוסי שמטעם זה אי אפשר לב' נשים להתנות ביניהן ולהביא קרבן אחד. שחכמים סוברים שכל א' מחויבת להביא קרבן בפני עצמה על ספיקה ושתייהן צריכות להביא חטאת העוף על ספקן ולא שיביאו שתיהן חטאת א' ויתנו עליו, ע' לעיל.

² בחשק שלמה כתב לפרש כוונת המשנה שאין השאיר עליה חובה היינו העולות שמביאה היחד עם החטאת, אבל החטאות אי אפשר לה להביא אפילו אם היא רוצה כיון שלא התירו לה להביא יותר מאחת. וע' עוד בעולות שלמה ומנחת חינוך (מצוה קסח) מה הדיו בהבאת העולה. וע' לעיל ז' ב' שהבאנו נידון בזה בראשונים.